

علی محمد مخلص:

علی محمد مخلص په پښتو کی د روښانی غورځنگ له نومیالیو شاعرانو او لیکوالو څخه دی. هغه د ابابکر کندهاری شینواری زوی دی.

ابابکر د احدات او الهداد (رشید خان) هندوستان ته لاړ. ابابکر هم د هغه په ډله کی و. نوموړی د پښتو شاعر او لیکوال و. د ((مرأه العارفين)) او ((سراج العارفين)) د کتابونو مؤلف دی.

علی محمد مخلص په غلب گوتمان د ۱۰۱۵ او ۱۰۲۰ هـ. ق. کلونو په شاوخوا کی زیږیدلی دی. خپرونکی وائی چی هغه به یا په کندهار او یا هم په تیرا کی زیږیدلی وی چی د روښانی او عسکری مرکز و او د هغه د مور پلارگنی س

سیمه وه. مشهور اثر ئی د بایزید روښان ((حالنامه)) ده چی په فارسی ژبه لیکل شوی او د شعرونو دیوان ئی د پرویز مهجور خویشکی په همت چاپ او خپور شوی دی. یوه منثوره رساله ئی هم د هندوستان په کتابتونونو کی پیدا شویده.

د علی محمد مخلص د مړینې دقیقه نیټه نه ده څرگنده، خو د هغه د دیوان او حالنامه کی د پېښو له بیان څخه ئی د مړینې نیټه د ۱۰۸۰ هـ. ق. حدود اټکلولی شو.

اتنولوجی (اتنوگرافی): د بشر د توکم او نژاد په باب علمی څیړنو ته ویل کېږی.

سلیمان ماکو او د هغه ((تذکره الاولیاء))

سلیمان ماکو د پښتو د لرغونې دورې پیاوړې لیکوالی دی. هغه د ((تذکره الاولیاء)) په نوم یو ډیر مهم اثر په پښتو نثر لیکلی دی، له بده مرغه ته ل کتاب هم لاس ته نه ده، ر غلم، او د ازه، د پیر خا پانې ئی د ارواښاد استاد پوهاند، بی بی، ران پیاوړې او خبرې شوی دی.

سلیمان ماکو د بارک خان صابزی ماکو زوی دی چی د کندهار په ارغستان کی اوسیده. دی پخپله وائی چی په (۶۱۲ هـ) تللی وم او د پښتونخوا په غرو او رغو کی گرځیدم. تر دغه سفر وروسته سلیمان ماکو په دی بریالی شو چی د پښتو د نامتو لویانو د ژوند په باب د ((تذکره الاولیاء)) په نوم یوه تذکره ولیکی.

د تذکره الاولیاء په هغو اوو پاڼو کی چی زموږ لاس ته راغلی دی ددغو شاعرانو او لیکوالو احوال پکی راغلی دی.

۱- بیت نیکه ۲- ملکبار غرشین ۳- شیخ اسماعیل ۴- قطب الدین بختیار

د سلیمان ماکو د نثر څو ځانگړتیاوی داسی شمیرلای شو:

۲- دغه نثر روان او خوږ دی، بی له کرکېچ او کږلیچ دی.

۳- د اوږدو جملو پر ځای، لنډې لنډې جملې کاروي. یوه جمله په بله پورې نه تړي.

۴- د طبیعي مکالمې او روانو خبرو اترو بڼه لري.

۵- جملې ئې غوڅې، څرگندې او واضح دي.

۶- که څه هم د پارسي کلمات ډیر نه راوړي او زیاتره پښتو سوچه او نېره کلمې لیکي.

۷- د سلیمان په نشر کې تر فارسي د عربي ژبې اثر هم ډیر او دروند ښکاري او ددې علت هم دادې چې عربي په دغو وختو کې د پښتنو درسي او ديني ژبه وه او که به چا له علمه سره مينه درلوده. هغه به عربي زده کوله.

۸- په دې نشر کې د فعلونو تکرار هم لکه د نورو ژبو د لرغونو نثرونو په څیر تر سترگو کېږي او کله خو په پرله پسې ډول زیات فعلونه په مکرر ډول راوړي، لکه (بختیار په پښتو سندرې کېږي، اوښي توپوینه، خدای ته نارې کېږي، غلبلی کېږي. پارکي لريږي)

۹- دغه نشر که څه هم مسجع نه دی، خو لکه د نورو ژبو پخواني نثرونه کله کله وزن لرونکي او مسجع کلمات لري د فعلونو په پای کې یو (نه) د وزن او ترنم لپاره ښلولي دي.

حکایت

نوشیروان چې په عدل او انصاف کې مشهور و، یوه ورځ ښکار ته وتلی و، څه یې وژلي وو. کباب ئې کاوه. مالګه حاضرې نه وه. خدمتګار ئې کلی لږه واستاوه چې ورشه مالګه په بها راوړه چې بد رسمي ونشي، کلی به خراب شي. چا وویل: پ دا هومره مالګه راوړل به څه خرابي کېږي.

دی وی: بنیاد د ظلم اول لږ و، هر څوک چې حاکمان کېدل، په وار وار ئې زیاتواوه، تر دې حده ورسیده.

پښتو ولسي ادبیات

که موږ ادبیات په دې لوست کې په دوو عامو څانګو وويشو، نو دغه دوه څانګې ئې (لیکلي یا تحریري ادبیات) او (نالیکلي یا ولسي او شفاهي ادبیات) دي. * په لیکلي ادب کې هغه لیکلي او دیوانی ادبیات راځي چې وخت په وخت د ځانګړو لیکوالو یا شاعرانو او ناظمانو په قلم لیکل شوي او په دیوانی او کتابي بڼه تر موږ رارسیدلي دي.

- په شفاهي یا ولسي ادبیات بیا د هغه ولس غږ دی چې له لیک او لوست څخه لیرې پاتې وي او دغه سندرې چې په حقیقت کې د خلکو سندرې دي او د ولس ادبیات دي، سینه په سینه په شفاهي بڼه د

پښتنو د تاریخي ولسي میراث په توګه تر دې دمه رارسیدلي او یوه برخه یې د راټولونکو او د فولکلور د څیړونکو له خوا راټوله شوی ده.

- څیړونکو د پښتو د ولسي ادب منظومه برخه هم په دوه ډوله ویشلې ده. یوه برخه یې (عامي سندرې) او بله برخه یې (ځانګړې یا خاصي سندرې) دی. د لومړۍ برخې ویناوال څرګند نه دی او په ټول ولس پورې اړه لري، خو د دویمې برخې ویناوال یې څرګند دی او هغه ولسي شاعران دي. په عامو سندرو کې دغه بیلابیل برخې شاملې دي. د میندو سندرې: لکه اللو للو، پیشو – پیشو مه راځه د غرو (پلانکي) جان داسې ویده لکه ګوډۍ د رنجو. یا منظوم چپستانونه، د ماشومانو سندرې، د وړو مشاعرې، کپسې او نور.....
- په خاصو سندرو کې دغه برخې راځي: مقامونه، چاربيتې، بدلي، بکتې، لوبې، کپسې، داستانونه او نور.....

• ښکارندوی بوللـه:

ښکارندوی د پښتو لرغونې شاعرۍ یوه وتلې څیره ده. هغه په شپږمه هجري پېړۍ کې په غور کې او سیده. محمد هوتک په پته خزانه کې د هغه د ژوند لنډ حالات لیکلي.

په شعر کې قافیه:

قافیه: قافیه هغه ډول (یا سره ورته) یا همغږۍ کلمې دي چې د مصراع په پای کې راځي او تکرارېږي. په قافیه کې مهمه خبره د همغږۍ ده، هغه کلمې چې دغه همغږۍ په رامنځته شوي وي د قافيې کلمې بلل کېږي. قافیه عربي کلمه ده، په لغت کې وروسته ته وائي، په اصطلاح کې هغه علم دي چې د دورونو له وروستیو هم آهنگیو (همغږیو) څخه بحث کوي.

د نظم اساسي رکن وزن دی او قافیه د شعر اساسي رکن نه ګڼل کېږي، بلکې قافیه د نظم یو عارضی رکن دی، ځکه موږ په ډیرو ژبو کې داسې شعرونه ګورو چې قافیه نه لري ((لکه آزاد او سپین شعرونه)).

دور: دور په لغت کې پیر، دوران، حرکت، څرخیدنې، د یو شي پخپل ځای حرکت او او ګرځیدنې ته وائي، په اصطلاح کې د بیت یا نظم له پیل څخه د لومړۍ هماغنګۍ تر پایه پورې یو دور دی، په مصراع او غیر مصراع کې دورونه توپیر پیدا کوي.

که د یو بیت هره مسره (نیم بیتي) قافیه ولري نو دا بیت له دوو دورو څخه جوړ شوی دی او مصراع بیت دی، که د یو بیت هماغه وروستۍ مسره قافیه ولري نو دا بیت یو دور لري او غیر مصراع دی. ردیف هم په دور کې راځي.

((روی)) د قافیې هغه توری دی چی له هغه پرته د قافیې همغږی نه رایی. دا په حقیقت کی د قافیې د همغږی د برخې (کلمې) لومړی توری وی.

د حرکت لمخې روی په دوه ډوله ده:

مطلق روی: که چېرې د روی توری حرکت ولری، مطلق روی ورته وائی.

مقید روی: که چېرې د روی توری حرکت ونه لری مقید روی ورته وائی.

هغه قافیه چی ردیف ورپوری نه وی نښتی، مجرد قافیه بلل کېږی.

هیڅ نقصان د ساده حسن و جمال نشته د افتاب په رخسار هم خط و خال نشته

چی بدل ئی په کچکول د مهتاب خوان کړ
اعتماد د زمانی په کمال
نشته

نښلولی زماني په کوم سبب یم
لکه ژبه خود زما
پر و بال نشته

د گجل لکې ئی گوره شوخی سترگی
په دا هسی خوبی شاخ د غزال
نشته

هره لار ئی ازدهادی جهان نغری
و بورجل ته ئی د هر چا مجال نشته

چی گره ئی د کوکوب د کار وانه کړه
ولی نه وائی نساخن د هلال
نشته

افروخته وی پکی تل د حسن شمع
د خاطر غونډی فانوس د
خیال نشته

شیدا گوره هر طرف گلگونی اوښی

هیڅ خندا په دا بهار کی امسال نشته

ادبیات د اسلام د سپیڅلی دین له نظره:

اسلام ادب زیاتی ځانګړتیا لری یو څو ئی لاندی راوړل کېږی:

۱ - عقیدوی او اخلاقی مسوولیت

۲ - دنده او رسالت

۳ - بشپړتیا او هر اړخیزوالی

۴ - ریښتینولۍ

۵ - رغندتوب او مثبت لوری ته کتنه

د خوشحال بابا دستار نامه:

تاسی به د خوشحال خان خټک دغه شعر خامخا اوریدلی وی:

چی دستار تـ پـری هـزار دـی

د دسـتار سـپـری پـه شـمار دـی
کتاب خبری کېدای شی

((دستار نامه)) د خوشحال خان خټک هغه اثر دی چی په پښتو نشر ئی لیکلی دی.

دغه منشور اثر په ۱۰۷۶هـ.ق. کال کی خوشحال بابا د هند د رنتبور په زندان کی لیکلی دی. دغه وخت دی د مغولی واکمن اورنگزیب په امر په رنتبور کی بندی و. چی پخپله وائی په دی وخت کی په زندان کی یوازی وم هیڅ کتاب راسره نه وو چی تری گټه واخلم.

د کتاب د لیکلو نیټه ئی په دی مسره کی ښودلی ده:

بس دی محنت د بیلخانه

چی ددی کلمو ابجدی ارزښت (۱۰۷۶هـ.ق.) کېږی.

په ((دستار نامه)) کی له سریزی ورسته په دوو بابو یا څپرکو کی د مشرتابه لپاره د شلو هنرونو او شلو خصلتونو لرل تشریح شوی دی. دغه شل هنره او شل خصلته په دی ډول راغلی دی.

اول هنر د ځان د پیژندګلوی، دویم هنر د علم چی نسب کمال باله شی، دریم هنر د خط، څلورم هنر د شعر نظم پنځم هنر د تیر اندازی دی، شپږم هنر د آب بازی، اووم هنر د آسب بازی، اېم هنر د ښر، نهم هنر د شجاعت، لسم هنر د سخاوت ورکول، یوولسم هنر د معاشرت، دولسم هنر د اولاد د تربیت دی، دیارلسم هنر تادیب د خدم دی، څوارلسم هنر د اسباب د معشیت، پنځلسم هنر د زراعت، شپاړسم هنر د سوداګری د تجارت، اوولسم هنر د تحقیق د نسب، اتلسم هنر د علم موسیقی، نولسم هنر د نرد د شطرنج دی، شلم هنر د نقاشی د تصویر دی.

د خصلتونو په باب شل خصلتونه لازمی بلل شويدي:

اول خصلت د مشورت دی، دویم خصلت د عزم، دریم خصلت د خاموشي دی، څلورم خصلت هنر د راستي، پنځم خصلت د شرم د حیا دی، شپږم خصلت د خلقت دی، اووم خصلت د مروت دی، اتم خصلت د عفو و کرم، نهم خصلت تمیز د تانی، لسم خصلت د عدل د انصاف دی، یوولسم خصلت د توکل دی، دولسم خصلت د تربیت، دیارلسم خصلت د خوف د رجاء دی، څوارلسم خصلت د د ملک د انتظام، پنځلسم خصلت د همت دی، شپاړسم خصلت د حلم، اوولسم خصلت د غیرت دی، اتلسم خصلت د حزم د احتیاط، نولسم خصلت د طاعت او شلم خصلت د استغفار دی.

رنتبور: په هندوستان کی د هغه وخت یو مشهور زندان و چی خوشحال بابا پکی بندی و.

ابجد: د شمیرو یو ځانگړی ډول دی، زموږ په کلاسیکه شاعری کی د وخت او نیتو لپاره کارول کېږي. داسی هر توری د یو عدد (شمیر) لپاره کارول کېږي. کله چی د یو بیت توری ددغه ټاکلو عددونو په شمیر سره جمع شول نو یوه ځانگړی نېټه یا کال تری جوړیږي. د ابجد ټول توری په لاندی ډول دی:

ابجد، هوز، حطی، کلمن، سعفص، قرشت، ثخذ او ضظغ. او شمیر ئی داسی دی:

۱	ب	ج	د	هـ	و	ز	ح	ط	ی
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
ک	ل	م	ن	س	ع	ف	ص	ق	ر
۲۰	۳۰	۴۰	۵۰	۶۰	۷۰	۸۰	۹۰	۱۰۰	۲۰۰
ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ		
۳۰۰	۴۰۰	۵۰۰	۶۰۰	۷۰۰	۸۰۰	۹۰۰	۱۰۰۰		

قلمی پانگه:

قلمی پانگه هغو نسخو یا کتابونو ته ویل کېږي چی په لاس لیکل شوی او خطاطی شوی وی.

هغه لاملونه چی دغه زموږ قلمی پانگه ئی د تباهی سره مخ کړیده.

۱: زموږ په ولس کی د زده کړی او سواد د کچی ټیټوالی ددی لامل شوی دی چی خپله زموږ خلک خپلی دی پانگی ته پاملرنه ونه کړي. او وخت په وخت ئی له لاسه وتلی، په قبرونو او سمڅو کی ئی تر خاورو لاندی کړی او آن سوزولی ئی دی.

۲: د کورنیو جگړو او بهرنیو یرغلونو په لړ کې جنگ جگړو هر څه تباہ کړی دی. او دغو جنگ جگړو زموږ ډیر ادبیاو کلتوري میراثونه او قلمی پانګې له منځه وړې او تباہ کړې.

۳: له بده مرغه موږ د اوږدو ناخوالو بهیرونو هم خپلو کلتوري او ادبي میراثونو راټولو او تنظیمولو ته نه یو پریښی.

تر اوسه پورې د (۳۰۰۰) شاوخوا پښتو قلمی کتابونو څرګ لګیدلي دي. تر ټولو زیاتي نسخې د پېښور په پښتو کې اکاډمۍ کې خوندي دي، چې شمیر ئې (۵۲۰) نسخو ته رسیږي. او ورپسې د افغانستان د علومو اکاډمۍ کتابتون رځی چي چي (۱۷۷) پښتو قلمی کتابونه پکې ساتل کېږي. او د افغانستان په ملي ارشیف کې (۱۲۶) نسخې خوندي دي.

په بهرنیو هیوادونو کې تر ټولو زیاتي پښتو قلمی نسخې د انگلستان په کتابتونو کې خوندي دي چې شمیر ئې (۱۶۹) نسخو ته رسیږي. د هند په کتابتونونو کې (۱۴۴) او د پخواني شوروي په کتابتونونو کې (۵۰) نسخې خوندي دي.

په دغو نسخو کې د تالیف لمخې ډیره زړه نسخه د سلیمان ماکو ((تذکره الاولیاء)) ده چې تر ۱۲۰۶هـ. ق. کال وروسته تالیف شویده.

او د کتابت لمخې ډیره زړه نسخه د پیرروښان ((خیرالبیان)) ده چې ۱۰۶۱هـ. ق. کال کې خطاطی شویده. او هغه اثر چې ډیری زیاتي نسخې ئې په لاس کې دي د اخوند درويزه ((مخزن الاسلام)) دي چې تر ۳۰۰ زیاتي نسخې ئې پیدا شوي دي.

او دغه راز ډیری قیمتي نسخې د خوشحال خان خټک د خپل لاس لیکلي دیوان دي چې پر ۱۰۹۹هـ. ق. کال ئې کتابت کړې او د محمد هوتک پټه خزانه ده چې په ۱۳۰۳هـ. ق. کال کې ئې کتابت تر سره شوي دي.

عبدالحمید مومند

له بده مرغه د پخوانیو شاعرانو په څیر ئې د زوکړې او مړینې دقیقې نېټې نه دي معلومې. خو په دی وروستیو کې څیړونکو معلومه کړه چې حمید بابا د پېښور – کوهات سړک او باړې روډ پر بڼۍ غاړه پراته کلی ماشوکگر (ماشو) کې زیږیدلی دی. د پخوانیو څیړونکو لمخې ئې ژوند تر ۱۱۴۵هـ. ق. پورې باوري و، خو د هغه د شرعۍ الاسلام نومی کتاب په پیداکېدو سره سم، معلومه شوه چې تر ۱۱۴۸هـ. ق. کال پورې خو ژوندی و، ځکه چې کتاب ئې هم په همدې کال پای ته رسولی دي. مزار ئې د ماشو (یا ماشوکگر) په لویه هدیره کې دی.

د حمید مومند په آثارو کې ده لاندې کتابونه تر اوسه پیدا شوي او خپاره شوي دي:

۱ - دیوان: د حمید دیوان د اټکل لمخې د هغه په پخپل ژوند کې راټول شويدي، په ادبي کړيو او محافلو کې (درو مرجان) په نوم هم یاد شويدي. عبدالحمید مومند وروستی چاپ شوی دیوان تر ټولو بشپړ دیوان دی چې (۲۹۰) غزلې، قصیدې، یو مخمس، یو ترکیب بند، او دوه خلوریزی لری چې د بیتونو شمیر ئی (۲۹۳۲) ته رسیږي.

۲ - شاه او گدا: د حمید بابا یو زیارل شوی منظوم داستاني اثر دی. او د فارسي نه ئی پښتو ته اړولی دی. شاه او گدا په فارسي ژبه د هلالی چغتایی اثر دی.

۳ - نیرنگ عشق: دغه اثر په فارسي ژبه د مولانا محمد اکرم غنیمت په قلم لیکل شوی او حمید مومند په خوږه او روانه شاعرانه ژبه پښتو کړی دی.

۴ - شرعۃ الاسلام: دغه اثر په عربي ژبه لیکل شويدي او لیکوال ئی د بخارا مفتی امام الواعظ محمود بن ابی بکر الحنفی دی. حمید مومند د پیغمبر (ص) د سنتو په اړه په پښتو نظم ژباړلی دی. ددغه کتاب بشپړه نسخه چې ۱۵۰۰۰ بیتونه ده تر اوسه نه ده پیدا شوي، خو نیمایی کتاب ئی چې اوس تر لاسه شوی بیتونه ئی (۷۳۶۰) ته رسیږي.

هلالی چغتایی: د نهمی هجري پيړۍ د پای او لسمی هجري پيړۍ د پیل شاعر دی، هلالی چغتایی د پارس په آستر آباد کې زیږیدلی دی، او په هرات کې لوی شويدي خپل نوم ئی بدرالدین دی، په ۹۳۶هـ. ق. کال وژل شويدي.

هندي مکتب یا سبک: دا چې په فارسي یا پښتو ادب او شاعري کې د هند مکتب اصطلاح سمه ده که د هندي سبک، خپرونکی بیلابیل نظرونه لري. ارواښاد محمد حیدر ژوبل د هندي سبک ځانگړنې داسې شمیرلي دي:

۱ - باریک مضمونونه، پیچلي افکار، غیر طبیعي خیالونه، خاصی استعاری، کنائی او تشبیه گاني او ډیره زیاته خیالبافی.

۲ - له ژوند نه شکایت، د ژوند د کرغیږنو اړخونو بیانول.

۳ - د اغراق او مبالغې په ډول د غم، درد او خپگان څرگندولو ته تمایل.

۴ - ویار او غرور او په شعر کې د خپل مقام په لوړتیا فخر کول.

۵ - له حده زیاته مبالغه او اغراق.

انتقادي متن: پخوانیو شاعرانو دیوانونو د انتقادی متن ترتیب دی ته وائي چې د بیلابیلو قلمی او چاپی نسخو څخه یو داسې متن برابر شوی چې کره او سم وی. خو په حقیقت کې له بیلابیلو نسخو د یوې کرغیږنې او تر انتقادي متن وائي.

احمد شاهي شهنامه

احمد شاهي شهنامه د وخت د پيښو په اړه يو منظوم اثر دی. چې د احمد شاه بابا په امر د هغه د مهال يو شاعر حافظ گل محمد مرغزي ليکلی او په ۱۱۷۶هـ.ق. کال ئی بشپړی کړيدی.

شهنامه: شهنامه هغه اثر ته ويل کېږي چې تر ډيره حماسي بڼه لري، د واکمنانو، اميرانو، پاچاهانو، او پهلوانانو د حالاتو او پوځي کارنامو په اړه کښل کېږي.

او يوازيني قلمي نسخه ئی د انگلستان په بریتيش موزيم کې ساتل کېږي.

حافظ گل محمد مرغزي د زوکړې ځای او څارپوڅو مېنه مرغزه کلی دی، چې د پيښور شمال شرقي لورته د صوابي په شاوخوا کې واقع دی. په ۱۱۲۶هـ.ق. کال زيږيدلی او د شهنامې د بشپړولو په کال ئی ۱۱۷۶هـ.ق. عمر ۵۰ کالو ته رسيدلی و، ژوند ئی تر ۱۱۷۹هـ.ق. کال پوري باوري و. او د شهنامې د ټولو بيتونو شمير ۴۰۰۰ ته رسيږي.

احمد شاهي شهنامه ۳۶ بحثونه او فصلونه لري. او د مثنوي په بڼه ليکل شويدي او د هري مصري سيلابونه ئی اته او کله کله نهه دي.

د پښتو ادبياتو او سني (معاصره) دوره

په افغانستان کې په ۱۲۸۲هـ.ق. کال کې او په ۱۸۷۰م کال کې لومړی مطبعه فعاله شوه.

په افغانستان کې لومړی معلومه جریده شمس النهار نومیده په ۱۲۹۰هـ.ق. کال او ۱۸۷۴م کال کې خپره شوه.

د امير حبيب الله خان په وخت کې لومړی د مولوی عبدالرؤف کندهاری په مشرۍ د ((سراج الاخبار افغانستان)) په نوم جریده خپره شوه، چې د یوې گڼې وروسته ئی د خپریدو لړۍ بنده شوه. او ورپسې د ژورناليزم پلار محمود طرزی په مشرۍ د ((سراج الاخبار افغانیه)) د جریدې خپرونی د پښتو ادب پر وده لوی اغیز وکړ.

په ۱۹۰۳م کال کې په کابل کې ((حبيبيه ښوونځی)) جوړ شو،

ترتیب کوونکی: پرویز دانش

د مشروطیت غورځنگ په افغانستان کې ۱۹۰۵م کال کې پیل شو. او معاصر ادب په لره پښتونخوا کې ۱۹۱۰م کال شاوخوا د (افغان) جریدې په خپریدو سره پیلیدي.

په افغانستان کې د سراج الاخبار د دویم ځل (۱۹۱۱م) کال کې په خپریدو سره د معاصر ادب بنسټ کېښودل شو.

غني خان – نه هيريدونکي شاعر

غني خان د خان عبدالغفار خان زوی دی، په ۱۹۱۴م کال کې د پښتونخوا د هشنغر په اتمانزو کې زيږيدلی دی. په ۵ کلنۍ کې ئې مور له نړۍ سترگې پټې کړې او پلار ئې د ژوند اوږده کلونه د هندوستان د انگرېزي حکومت په زندانونو کې تير کړل.

لومړی زده کړی ئې د اتمانزو په آزاد ښوونځي کې ترسره کړې. په ۱۹۲۵م کال کې د هندوستان پارلمان ته انتخاب شو او ښه وځلید. د هندوستان له بيا ویشلو وروسته غني خان ونيول شو او ۶ کاله د پاکستان په زندانونو کې تير کړل.

د غني خان شعرونو لاندې ټولگې چاپ شويدي:

۱ – د پنجرې چغار: دا د غني خان د شعرونو لومړی ټولگه ده، د زندان له فريادونو ئې جوړ کړی دی. او په ۱۹۵۳م کال کې دغه مجموعه د هريپور په جيل کې بشپړه کړيده، او په ۱۹۵۶م کال کې په پېښور کې چاپ شويده.

۲ – د غني خان پلوشی: دا مجموعه په ۱۳۳۹م کال کې په کابل کې د پښتو ټولنې لخوا چاپ شويده.

۳ – پانوس: دغه کتاب په ۱۹۸۷م کال کې په پېښور کې چاپ شويده، د پنجرې چغار او پلوشی سربيره پکې نور نوی شعرونه هم راغلي دي.

۴ – د غني کلیات: د غني د شاعرۍ کلیات په ۱۳۶۴هـ. ش. کال په کابل کې چاپ او خپاره شويدي.

دغه نوميالی شاعر په ۱۹۹۶م کال کې په پېښور کې له نړۍ سترگې پټې کړې.

سبک: هغې ځانگړې لارې ته ويل کېږي، چي د يو کار د ترسره کولو او د يو څه شي په جوړولو کې کارول کېږي. اسلوب او قاعده ئې هم گڼلې شو. په حقيقت کې سبک د يو اثر او يا يو ليکوال د آثارو د ځانگړنو او مشخصاتو ټولگه ده.

فلسفي شاعر: غني خان يو ليکوالو په دی نامه هم ياد کړی دی. د هغه ډير شعرونه د يو ډول ليونۍ بغاوت بيلگي دي چي فلسفي رنگ هم لري. له همد کبله ځنيو ليکوالو ليونۍ فلسفي بللی دی.

طنزیه شعر: هغه شعر ته ویل شوی چی د طنز او مزاح رنگ ولری. په دغه ډول شعرونو کی ژور اجتماعی او انتقادی مطالب د خندا او ټوکو په قالبونو کی رانغاړل کېږی.

په بهر کی د پښتو پوهان

د اتلسمی میلادی پېړۍ په وروستیو کی پښتو ژبی، ادب، باریخ او کلتور ته د استعماری ځواکونو (څار روسیې او انگریزانو دواړو) پاملرنه را اووښتی وه.

په روسیه کی د پښتو په باب کارونه لومړی په جرمنی ژبه شروع او بیا پکی انگریزی ژبه هم داخله شوه.

په ۱۷۹۱م. کال کی د گولډن شتیت پښتو جرمنی قاموس هغه وخت د روسیې په پلازمېنه ((سنت پترزبورگ)) کی خپور شو. د کلا پروت هغه اثر چی په جرمنی ژبه (د افغانانو ژبه) په نوم خپور شویدی.

بوریس اندریویچ ډورن: په ۱۸۰۵م. کال کی په جرمنی کی زیږیدلی او هلته ئی لوړی زده کړی په ختیځ پوهنه کی ترسره کړی. په سروسیه کی د څارکوف او پترزبورگ په پوهنتونونو کی د ختیځو ژبو استاد او بیا د پترزبورگ د عمومی کتابتون مشر و. د نوموړی په برکت په روسیه کېد پښتو ژبی د تدریس لړۍ پیل شوه. د ډورن ((پښتو منتخبات)) د ډیر ارزښت وړ اثر دی.

هنری جورج راورټی: دا په ۱۸۲۵م. کال کی په انگلستان کی زیږیدلی او په ځوانۍ کی ئی په هندوستان یو شمیر ژبی زده کړی او کله چی پښتونخوا ته تبدیل شو، خپله ټوله پاملرنه ئی پښتو ژبی ته واړوله. پښتو انگلیسی قاموس او د ((گلشن روه)) په نوم کتابونه ئی د ډیر ارزښت وړ دی. په گلشن روه کی له سریزی وروسته د نظم او نثر څو بیلگی راغلی دی.

هنری والتر بیلپو: په ۱۸۳۴م. کال کی په هند کی زیږیدلی دی. د پښتو او پښتنو په اړه ئی زیات آثار لیکلی دی. ((پښتو گرامر)) او ((پښتو ډکشنری)) ئی ترټولو مشهور دی نور ډیر آثار ئی هم لیکلی دی.

تور برن: تور برن په بنو کی د برتانوی هند د حکومت د یو مامور په توگه کار کاوه. وروسته ئی دپښتنو له ژوند، فولکلور، متلونو، کپسو او سندرو سره ځانگړی مینه پیدا شوه. هغه ئی راټول او په ۱۸۷۶م. کال کی ئی د ((بنو - زموږ افغانی سرحد)) په نوم چاپ او خپر کړ.

جیمز ډار مستهر: دغه ختیځ پوه او پښتو پوه په ۱۸۴۹م. کال کی په فرانسه کی زیږیدلی دی. په پاریس کی ئی په ادبیاتو کی تر دکتورا پوری زده کړی وکړی. په ۱۸۸۶ — ۱۸۸۷م. کلونو کی په هند کی د

ترتیب کوونکی: پرویز دانش

ژبنيو پلټنو دنده ورو سپارل شوه. په بمبئي، پېښور او هزاره کي ئي څيړني ترسره کړي. د نوموړي مهم اثر ((د پښتو د شعر هار و بهار)) نومېږي.

پروفیسر مارگن سټیرن: په ۱۸۹۲م. کال کي په ناروی کي زیږیدلی دی او د اروپا په بیلابیلو پوهنتونونو کي ئي د هندو اروپائی ژبو د تدریس چاري پرمخ بیولې. د پښتو ژبي د څيړني په موخه ئي افغانستان ته سفرونه وکړل.

اضافي معلومات

روشي څاران: د روسي له واکمنانو څخه و کورنۍ سلسله ئي د څارانو په نامه يادېږي. (څار) د (تزار) پ نامه هم ياد شوی خو اصلي بڼه ئي په روسي ژبه کي (څار) دی.

ستراتيژيکه ساحه: دغه اصطلاح هغو سيمو ته کاروله کېږي، چ د جغرافيايي موقعيت له پلوه ډيره مهمه ويږه د افغانستان او پښتونخوا موقعيت ته له جغرافيايي پلوه ځکه د ستراتيژيک موقعيت سيمه ويله کېږي چي د هندوستان – منځني آسيا او چين تر منځ پرته ده.

الف جانہ خټک

دا په ۱۹۲۷م. کال کي د پښتونخوا د کوهاټ په احمدی باندې کي زیږیدلی ده. تر اتم ټولگي پوري ئي زده کړي وکړي او نوري منظمي زده کړي تری پاتي شوی. او وروسته ئي په شخصی توگه زده کړو ته دوام ورکړ او تر ماسټري پوري ئي زده کړي وکړي. او ډيره موده د ښوونکي په توگه د نجونو په یوه ښوونځي کي دنده تر سره کړیده.

عاطفه: هغه رواني اغیز یا غبرگون دی چي له بهرنیو څیزونو، چارو او پېښو سره د مخامخ کېدلو په وخت کي په ذهن کي رامنځته کېږي لکه: محبت، شوق، کینه، قهر او نور.....

له تاریخ نه مخکي دوره: دا هغه دوره ده چي لیک یا خط نه و ایجاد شوی. په تاریخي څيړنو کي ددغي دوری څيړل ځکه ډیر اهمیت لري او ستونزمن کار دی چي لیکلي اسناد ئي نشته.

خیال بخاري: اروابند خیال بخاري د پښتو تکړه لیکوال و. د پېښور د پښتو اکېډمي له نومياډیو څيړونکو څخه و. د ژبنيو او گرامري څيړنو په برخه کي ئي ډیر کار کړیدی.

شفیق او پښتو لنډه کپسه:

محمد موسی شفیق د افغانستان نومیالی شاعر، عالم، سیاستوال، او لیکوال و. د ننگرهار د کامی اصلی اوسیدونکی دی، او پخپله په ۱۳۰۸هـ.ش. کال په کابل کې زیږیدلی دی، د لومړنیو او ثانوي زده کړو وروسته ئی په شرعیاتو، حقوقو او سیاسي علومو کې په مصر او امریکا کې د ماسټرۍ تر درجې لوړې زده کړې وکړې. او د سفیر، وزیر او صدراعظم دندې تر سره کړې او په ۱۳۵۷هـ.ش. کال کې د سردار داود خان په کودتاه کې شهید کړای شو.

لاندې آثار ئی چاپ شويدي:

۱- پیغام (د شعرونو ټولګه)

۲- عبقریان (د لنډو کپسو ټولګه)

۳- د ننگرهار شاعران.

د شفیق د لنډو لیسو یوه ټولګه د ((عبقریان)) په نوم په ۱۳۴۶م. کال په کابل کې خپره شویده. په دغه مجموعه کې په درې ژبه د هغه یوه لنډه کپسه د ((عبقریان)) تر سر لیک لاندې او دغه نوري خلور پښتو لنډې کپسې خپرې شوي دي، ((هفته کودک))، ((ډاکټر صاحب))، ((دتمی کاوران)) او ((برکت)) دغه ټولې کپسې هغه په ۱۳۳۸ او ۱۳۳۹هـ.ش. کلونو کې لیکلي دي.

د شفیق د لنډو کپسو ځانګړنې:

۱- د لنډو کپسو نثر ئی داستاني دی.

۲- د طنز برخه ئی مهمه ده او د طنز مالګه د هغه په ټولو کپسو کې شته.

* - **جامی:** په افغانستان کې درې ژبې د کلاسیکو ادبیاتو نومیالی څیره ده. بشپړ نوم ئی نورالدین عبدالرحمن جامی و. په هرات کې زیږیدلی او د ژوند دوران ئی له (۸۱۷ څخه تر ۸۹۸هـ.ق.) کال پورې دی. په آثارو کې ئی د بهارستان زیات شهرت لري.

په پښتو کې ناول لیکنه:

ناول کلمه انګلیسي ده او ویل کېږي چی د ایټالیائی (نو ویلا) څخه اخیستل شویده، چی د (نوی یا کوچنی) په معنی ده.

په اروپائی هیوادونو کی د ناول پر خای د رومان اصطلاح کارول کېږي، خو موږ دلته دواړه د واحد داستاني اثر لپاره کاروو.

د رومان د حجم په اړه بیلابیل نظرونه ورکړل شوي دي. چي له دیرش څخه تر څلویښت او پنځوس زره کلمو پوري کم حد ورته ټاکل شويدي، او تر دي هم زیاتیدلای شي.

لومړی دوه ژباړل شوي ناولونه چي نقش نگین یا ((مرآة العروس)) او ((توبه النصوح)) دواړه ناولونه په اردو ژبه د هند د نوميالي لیکوال او شاعر ډیټي نذیر احمد خان په قلم لیکل شويدي. مرآة العروس د ((نقش نگین)) په نامه په ۱۸۷۷م. کال کی ژباړل شوی او په ۱۹۵۷م. کال په پیښور کی چاپ شويدي، د ارواښاد میا حسیب گل کاکاخیل لخوا او توبه النصوح په ۱۹۰۴م. کال کی ژباړل شوی او په همدی کال کی چاپ شوی هم دی، د ارواښاد میا محمد یوسف کاکاخیل لخوا په پښتو ژبه ژباړل شويدي.

او د ډیټي احمد خان د اردو ژبي لومړی ناول لیکوونکی گڼل کېږي.

په کوزه پښتونخوا کی په پښتو کی لومړی ناول د پیاوړی لیکوال سید راحت زاخیلی په قلم شوی د ((نتیجه عشق)) یا ((ناول د ماه رخی)) په نوم کښل شوی او په ۱۹۱۰م. کال کی په پیښور کی چاپ شويدي.

په ۱۹۵۰م کال کی د صاحبزاده محمد ادریس ((پیغله)) نومی ناول چاپ شو.

په ۱۹۵۷م کال کی د اشرف درانی لیکلی ناول د ((زرکی سترگی)) په نوم خپور شو.

او ۱۹۵۷م کال کی د حمزه شینواری ((نوی چپی)) نومی ناول چاپ شو.

دلته په پښتو ژبه لومړی لیکل شوی ناول د برهان الدین کشککی په قلم ژباړل شوی او په ۱۳۱۷هـ.ش. کال کی خپور شوی دی.

ویکتور هوگو د فرانسی نوميالي لیکوال

ویکتور هوگو په ۱۸۰۲م. کال د فرانسی په ختیځ (بیزانسون) کی زیږیدلی دی. نیکه ئی د یو داسی بزگر زوی و چي د (نانسی) په ښار کی ترکانی هم کوله. پلار ئی په پوځ کی خدمت کاوه او تر جنرالی تر درجی ورسید او د هوگو مورد یو بیړی وان لور وه.

لومړی ئی په پاریس کی زده کړی پیل کړی او وروسته ئی په ریاضی، شعر او لاتینی ژبه کی بی ساری پرمختگ وکړ. او په پاریس کی ئی له یوی پوځی کورنی سره اړیکی پیدا کړی او په دی کورنی کی د (ادل) په نوم له یوی نجلی سره مینه پیدا شوه او په پای کی ئی ورسره واده وکړ.

ترتیب کوونکی: پرویز دانش

هوگو د پاریس په دارالفنون کی زده کړو ته دوام ورکړ، همدلته ئی خپل لومړی شعرونه وویل: لومړنیو شعرونو ئی د ښوونځی جایزه وگټله. د فرانسی یو نومیالی شعر او لیکوال (شاتو بریان) هغه ته د یو (عالی ماشوم) نوم ورکړ.

د خپل ورور سره ئی پنځلس ورځنۍ مجله هم خپره کړه. چی په دی مجله ئی خپل نوم او نوری ډیری مقالې خپری کړی، او د دربار ستاینی ئی هم وکړی او د پاچا له لوری ورته جایزی هم ورکړل شوی او د دوو زرو فرانکو تنخواه یوه دنده هم وروسپارل شوه.

هغه د خپل فکر لپاره د ((کرمول)) په نوم یوه ډرامه او د ډرامی سربزه لیکۍ. دغه ډرامه او سربزه ئی دومره اهمیت پیدا کوی چی په فرانسه کی د رومانټیزم د ادبی مکتب پیل گڼل کېږی.

په ۱۸۴۱م. کال کی هوگو له دری ځلی ماتې وروسته د فرانسی د اکاډمی په غړیتوب ومنل شو. د فرانسی پاچا له هوگو سره ځانگړی دوستی لرله.

په ۱۸۴۸م. کال کی په فرانسه کی اړ و دوږ شروع شو. او د یو بل نامتو شاعر پواسطه ((لامارتین)) د هوگو په مرسته وړاندیز وکړ چی یو موقت حکومت دی جوړ شی او دی پکی د وزیر په څوکی وټاکل شو. او د سلطنت ضد ډلو کلک ملگری شو، او له همدی نیټې وروسته ئی د فرانسی له پاچا ناپلیون سره دښمنی پیل شوه.

کله چی ناپلیون پاچا شو غوښتل ئی چی یو قوی گوند جوړ کړی، نو په دی گوند کی هوگو د ناپلیون سره مخالفت پیل کړ، خو ناپلیون بریالی شو د هوگو په گډون ۸۴ تنه د عامه امنیت د تخریبوونکو په نوم له فرانسی څخه تبعید کړل. هغه لومړی بروکسل او بیا انگلستان ته لاړ او هلته ئی د ((ژرسی)) او ((کرنسی)) په جزیرو کی د تبعید عمر تیر، او په دی وخت کی ئی خپل په زړه پوری اثار ولیکل.

په ۱۸۷۰م. کال کی له ۱۹ کلن تبعید وروسته فرانسی ته راستون شو، او په ۱۸۸۵م. کال کی د ۸۳ کالو په عمر مړ شو.

په لیکل شوو کتابونو کی ئی ((بینوایان)) زیات شهرت لری. او نور مهم ئی په لاندی ډول دی:

هغه سپری چی خاندی، د خزان پانی، بدمرغان، مکافات، انتقام، سمندری کارگران او یو شمیر نور.....

د رومانټیزم ادبی مکتب:

د نړۍ په مشهورو کی ځینی ئی دادی: کلاسیسیزم، رومانټیزم، سمبولیزم، ریالیزم او نور..... رومانټیزم ادبی مکتب د اتلسمی پېړۍ په پیل او نوولسمی پېړۍ په پای کی په اروپا کی راڅرگند شو. مخکښان ئی په اروپا کی ویلیامبلیک او کاریج، په جرمنی کی: گویته او شیلر او په فرانسه کی ویکتور هوگو، شاتو بریان او لامارتین دی. خپرونکو ۱۸۳۰م. کال د ادبی انقلاب کال گڼلی دی.

مقاله څنگه ولیکو؟

مقاله، لیکنی ته وائی، خو هغه لیکنه چی نسبتاً لنډه وی. مقاله په نشر سره هغه لیکنه ده چی لیکنونکی ئی د یوی ځانگړی موضوع او مطلب د څرگندولو لپاره لیکي. په مقاله کی لیکنونکی د خپل نظر وړ ټکی بیانوی.

مقاله له رسالې (یا کتاب گوټی) سره له دوو اړخونو څخه توپیر لری. لومړی دا چی د رسالې په نسبت د مقالې لمن لنډه – تنگه ده. بله خبره داده چی د رسالې په پرتله د مقالې مخاطبین او مینه وال زیات دی.

د دوه ډوله مقالو لیکلو ته مو باید فکر وی:

عامی یا عادی یا اخباری مقاله: ددغو مقالو لوستونکی مخاطب وی، او د داسی لیکنو مینه وال عام خلک دی ډیر لوستونکی لولی او ډیره تخصصی او ځانگړی بڼه نه لری.

ددی مقالې له لیکلو مخکی باید دغو ټکو ته پام وکړی:

۱ – موضوع مو باید د وخت مطابق مهمه او ارزښتمنه وی او په خپله به هم باوری یاست چی نوی به وی.

۲ – د موضوع له انتخاب وروسته باید هغو ټکو ته پام وکړی چی دهمدی موضوع په لیکلو کی مو مطرح او څرگند کړی وی. او له همدی باید هدف هم څرگند کړی او د هدف لپاره باید سندونه، فکتونه (فاکتونه یا سندونه) او حقایق له ځان سره یاداشت کړی.

۳ – د مقالې له لیکلو مخکی باید یو چوکاټ د مقالې لپاره په یو کاغذ کی جوړ کړی او تر څو اصلی ټکی پکی ولیکی او فکر پری وکړی.

۴ – موضوع ته اوږدی سریزی مه ورکوی، مستقیماً خپل مطلب ته راشی، لومړی د خپلی موضوع په اړه خبری وکړی او بیا وروسته تفصیل ورکړی.

۵ – له یوی موضوع څخه بلې او له بلې موضوع څخه بلې موضوع ته ټوپونه مه وهی، یعنی له خپلی اصلی موضوع څخه مه بهر کېږی. بیا لوستونکی در سره تنگیری.

۶ – خبری باید ډیری سختی او پیچلی نه وی. په څومره اسانی سره چی کولای شی خپل مطلب بیان کړی، او د خپلی موضوع لپاره دلایل راوړی، تر څو موضوع بڼه واضح شی او لوستونکی ستاسی د اصلی هدف د پیدا کولو لپاره پر خپلو مغزو فشار رانه وړی، او یا دی ته اړ نه شی چی بیا بیا ئی ولولی.

۷ – د خپلی موضوع تسلسل، د خپلی لیکنی تسلسل او د خپلو خبرو تسلسل در څخه گډوډ نه شی، کوښښ وکړی، چی هر څه په ترتیب سره بیان کړی.

ترتیب کوونکی: پرویز دانش

۸ - په لیکنه کی د کلماتو په لوبو پسې مه گرځئ. دی ته ساده ټکو کی لفاظی وائی او تاسو باید هڅه وکړئ چی له لفاظۍ څخه ځان وساتئ. موضوع د بیان په ډول یا الفاظو کی داسی مه رانغاړئ چی وغواړئ مقاله مو په اصطلاح ډیره نغاړلی راشی. نه په دغو مقالو کی غوڅه خبره غوره ده.

۹ - کله چی لیکنه مو بشپړه کړه، یو ځل بیا ئی په غور او دقت ولولئ. لازم سمون پکی راولئ. بیا ئی هم د لوستونکی په توگه په انتقادی نظر ولولئ او هر کله چی ډاډه شوی چی په لیکنه کی مو خپل هدف ته رسیدلای یاست او لوستونکو ته به هم خپل مطلب ورسولای شی، نو بیا د خپریدو نیت وکړی.

علمی یا څېړنیزه مقاله:

علمی مقالې په خپله تخصصی لیکنی او څېړنی دی. دغه مقالې زیاتره په یوه علمی څانگه کی د متخصصو کسانو له خوا لیکل کېږی او پر څېړنیز اړخ ئی ټینگار کېږی.

د یو علمی او څېړنیزې مقالې لپاره لاندی ټکو ته پام وکړی:

۱ - د پر له پسې لوستلو (مطالعی) وروسته د یوې داسی موضوع انتخاب چی ستاسو په نظر نوی وی، که څېړنی پری شوی وی او نیمگړتیاوی لری او غواړی چی د موضوع په اړه نوی ټکی څرگند کړی، نو دغه موضوع د زیات لټون او مطالعی غوښتنه کوی.

۲ - ټول هغه کارونه چی د همدی موضوع په اړه ستاسو د مخه شویدی په دقت سره ولولئ او په لازمو برخو تری یادښتونه واخلی او له دغو یادښتونو په مقاله کی تری گټه واخلئ، یادښتونه په یوه جلا کاغذ کی لیکئ. پر پاس څنډه به د یادښت موضوع لیکئ. بیا به یادښت لیکئ او په پای کی به د کتاب نوم، لیکوال، د چاپ کال، وخت او د یادښت شمیره لیکئ. چی بیا به اخلیکونو کی تری گټه اخیستل کېږی.

۳ - د یادښتونو له بشپړیدو وروسته د خپلی مقالې لپاره یو چوکاټ جوړ کړئ. د موضوع تسلسل ته لازم غور وکړی، او پر چوکاټ بیا نظر واچوی.

۴ - خپله لیکنه په پوره غور او دقت سره ولیکئ.

۵ - خپله لیکنه بیا ولولئ، سمونه پکی وکړئ او هر کله چی پر خپله لیکنه ډاډه او باوری شوی نو مقالې د خپریدو لپاره وسپارئ.

پوهاند عبدالحی حبیبی لیکوال او څېړونکی

ترتیب کوونکی: پرویز دانش

عبدالحی حبیبی په ۱۲۸۹هـ.ش. کال په کندهار ښار کی زیږیدلی دی. د کندهار په ښوونځیو کی ئی لومړنی زده کړی وکړی. بیا په کندهار کی د ((طلوع افغان)) جریدی مرستیال او ورپسی ددی جرندي د مسؤل چلوونکی په توگه وټاکل شو، لس کاله ئی دغه جریده وچلوله.

د کابل د ادبیاتو پوهنځی د تاسیس سره سم ئی نوموړی لومړنی رئیس وټاکل شو.

په ۱۳۲۷هـ.ش. کال کی د کندهار د خلکو لخوا د ولسی جرگی غړی شو. پوهاند له علمی، ادبی، او ملی خدمتونو وروسته په ۱۳۶۳هـ.ش. کال کی د ثور په شلمه نیټه په کابل کی له نړی سترگی پټی کړی او په ((شهادی صالحین)) کی خاورو ته وسپارل شو.

دلته ئی د ځینو کتابونو نومونه اخلو:

د پښتو ادبیاتو تاریخ ((دوه ټوکه))، افغانستان بعد از اسلام، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، نومرکی مؤرخین، جنبش مشروطیت د افغانستان، د پښتو ادب په تاریخ کی قصیده. د افغانستان پېښلیک، تاریخ افغانستان او.....

اوستا:

اوستا د آریائی زړو ژبو له ډلی څخه ده چی اوس مړه شوی ده. اوس مړه شویده. دغه ژبه د (زند) په نوم هم یاده شویده. څرنګه چی د زردښتی دین، مذهبی کتاب اوستا نومېږی. او دا د نوموړی ژبی او دین په باب یوازینی راپاتی مستند کتاب دی. نو دا ژبه هم د اوستا په نوم یاده شوه. او له پښتو سره زیاته ورته او نږدی ده.

شراب یا الکول

د شرابو زیانونه په لاندی ډول دی:

۱- د هاضمی په سیستم کی د سرطان مرضونه رامنځته کېږی.

۲- د ینی یا ځیگر د سرطان سبب کېږی.

۳- د خبټی (معدی) پړسوب رامنځته کوی.

۴- د زړه ټکان زیاتوی او د زړه د حملو سبب کېږی.

۵- اعصاب سخت کمزوری کوی او حافظه له منځه وړی.

۶- د انسان عمر لنډوی.

۷- بی اشتهاځی رامنځته کوی.

د شعر په اړه څرگندونې

د شعر په اړه بیلابیلی نظرئ دی:

* شعر هغه کلام دی چی وزن او تخیل ولری.

✓ آزاد شعر هغه شعر دی چی قافیه پکی حتمی نه ده، وزن ئی په عمومی ډول د یو شعر په کلیت کی په پام کی نیول کېږی. او وزن ئی د د کومی ټاکلی بیلگی تابع نه دی. په آزاد شعر کی وزن د یو ډول طبیعی آهنگ او موسیقی تابع وی.

✓ سپین شعر بیا هغه شعر ته ویل کېږی چی قافیه ونه لری.

د شعر په تعریفونو کی په ځانګړی ډول دغه ټکی په پام کی نیول کېږی.

((تخیل، جذبات (یا احساسات) ښکلا، عواطف، خوند، مفکوره (په بله معنا د واقعیت انگازه او نور....))

((* شعر په وزن لرونکی ژبی سره د مفکوری او تخیل عاطفی ترکیب ته ویل کېږی.))

ادبی کره کتنه

ادبی کره کتنه د ادبی آثارو د هر اړخیزی ارزونې په معناه ده چی د دغو آثارو ښکلاوی، ارزښتونه او نیمګړتیاوی په ښه کوی. د ادبی کره کتنې له لاری لوستونکی پوهیږی چی کووم ادبی اثر عالی، ځلاند او پیاوړی، کوم منځنی او کوم یو کمزوری دی؟

د کره کتونکی دنده داده چی لوستونکی ته څرګنده کړی چی په دی یا هغه ادبی اثر کی مهم ارزښتونه، لوړی ښکلاوی او پیاوړتیاوی کومی کومی دی، یا ددغه اثر او هغه اثر کمزورتیاوی او نیمګړتیاوی کومی دی؟

او مهمه خبره داده چی کره کتونکی کولای شی خپل احساسات داسی مهار (قابو یا په خپله ولکه کی راوستل) کړی چی دیو ادبی اثر اساسی ارزښتونه تری پټ پاتی نه شی.

لاندی ټکو ته تم کېږو تر څو کره کتونکی دنده باندی پوهه شو.

۱- د کره کتونکی اصلی موخه داده چی هر هغه څه چی لیکل شوی او موجود دی باید تحلیل او توصیف کړی، بیلابیل اړخونه ئی وڅیړی او د بیلابیلو برخو اړیکې ئی وارزوی.

۲- ادبی کره کتونکی باید ددی څنګ له ښکلا پوهنی، ټولنپوهنی او ارواپوهنی سره هم اړیکې له پامه ونه غورځوی.

۳- ادبی کره کتونکی د ادبی بهیر په وده او بشپړتیا کی پوره ونډه لری.

خیرونکو د ادبی کره کتنی لپاره لاندی دری شرطونه لازم گهلی دی.

۱ ذوق ۲- پراخ ادبی معلومات او اطلاعات ۳- تجربه او زیات تمرین

۱- ادبی ذوق: د ادبی اثارو د پیاوړتیا او نیمگړتیاوو د څرگندولو غوره عامل دی. ذوق له دوو برخو جوړ دی، فطری استعداد او بل ادبی او هنری تربیت چی اکتسابی (زده کېدونکی) بڼه لری.

۲- هغه څوک چی بڼه ادبی ذوق ولری، که چېری د زیاتی مطالعی، لوستنی او خیپرنی ستونزی پر ځان ومنی، کولای شی د ادبی اثارو غوره ارزونکی او کره کتونکی شی.

۳- کره کتونکی ته لازمه ده چی د کره کتنی کار ته د یو عادی او سرسری کار په سترگه ونه گوری، پرله پسې تجربی ترلاسه کړی، بیا بیا تمرین وکړی او وتوانیږی چی یو بڼه کره کتونکی شی.

د ادبی کره کتنی ځینی ډولونه په لاندی ډول دی:

سنتی نقد، تاریخی نقد، فلسفی نقد، فورمولیستی (شکلی) نقد، ارواپوهنیز نقد، اجتماعی نقد او نور.....

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library